

6. Lebrekht N. Mayestro mif / N. Lebrekht. – M.: Izd. dom «Klassika – XXI», 2007. – 445 s.
7. Mir muzyki. Entsiklopediya – M.: Astrel', 2008. – 449 s.
8. Siviz'yanov A. S. Problemi myshechnoy svobody dirizhera khora / A.S.Sivil'yanov. – M.: Muzyka, 1983. – 55 s.

In the article the principles of conductor's rhythmic formation were defined, historical parallels of the system of a creative personality's rhythmic education were stipulated. The methodical conditions of practical retention (learning) of artistic and performing conductor's technique were grounded that center around the conductor's system establishment.

The role of the conductor as an interpreter of stylistic and figurative disclosure of the artistic content of the composition, filling its textural features with the goal of perfect public execution is highlighted. The methodical conditions of the educational process of cognition and assimilation of conductor's emotional plastic gesture, filled with artistic world outlook, developed musical hearing, possession of means of technical expressiveness, formed on conducting lessons, are outlined.

The article represents the significance of the artistic education of the external and internal organization of the students, their will for creative development and the inherent perception and transfer of diverse forms of rhythmic coloring.

Keywords: *conducting apparatus, rhythmic, musical-rhythmic training, method, manual technique, learning process.*

УДК 378.147.091.31:784

Шенгеля Н. О.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ У КЛАСІ ЕСТРАДНОГО СПІВУ

Стаття присвячена проблемі формування професійної майстерності у студентів вищих музичних навчальних закладів в класі естрадного вокалу. Автор аналізує різні наукові підходи щодо визначення основного поняття дослідження, уточнює зміст його складових – майстерності та професіоналізму та розкриває сутність і структуру професійної майстерності вокаліста. У контексті даної проблеми автор торкається питання підвищення індексу професійної майстерності, який вбачає у самовдосконаленні, саморозвитку студента в усіх аспектах – особистісному, професійному, мистецькому, загальнокультурному.

Ключові слова: *майстерність, професіоналізм, професійна майстерність, естрадний спів, вокальна підготовка.*

Сьогодні, поряд із радикальними перетвореннями в політичній, економічній, соціальній сферах нашої країни, відбуваються й серйозні зміни в галузі культури, мистецтва, де вокальна естрадна музика займає особливу нішу. Масове музичне мистецтво, зокрема й естрадне, пропагується всіма сучасними засобами комунікації, що веде до збільшення її популярності серед широкої слухацької аудиторії. Така ситуація призводить до виникнення в молоді прагнення не лише бути пасивними слухачами, але активно брати участь в різноманітних вокальних шоу-програмах, конкурсах, творчих проектах, кастингах. Це, в свою чергу, суттєво впливає на їх подальший професійний вибір. Тому вищі навчальні музичні заклади, що мають естрадні відділення, користуються сьогодні значним попитом серед молоді.

Разом з тим існують певні труднощі, пов'язані із обмеженістю наукової літератури з проблем професійного розвитку естрадного вокаліста. Отже, виявлене протиріччя між соціальною затребуваністю, з одного боку, та недостатністю розробки даного питання в сучасній музично-педагогічній науці – з іншого, дозволяють говорити про актуальну та реально існуючу проблему, яка потребує подальшого вирішення.

Професійна підготовка студентів на заняттях з постановки голосу є предметом дослідження праць О. Довганя, Н. Дрожжиної, О. Єрошенко, О. Прядко, в яких висвітлено

творчий аспект проблеми. Проблеми виховання співацької культури та вокального розвитку особистості досліджували Л. Дмитрієв, Н. Гребенюк, Р. Юссон, О. Стахевич, Ю. Юцевич та ін. Вокально-фізіологічним аспектам співацького голосу присвячено праці, В. Смелянова, А. Багадурова, І. Левідова.

Сучасний стан розвитку педагогіки мистецтва характеризується також зростанням інтересу до професійної майстерності студентів-вокалістів. Він представлений дослідженнями Л. Василенко, Л. Гавриленко, О. Матвеевої, Г. Стасько, Г. Панченко, В. Коробко, Л. Романової, І. Ісаєвої, О. Цехмістра, В. Малишава, Л. Полякова, Т. Стражникової, Л. Красовської. Однак праць, присвячених проблемам навчання студентів естрадного вокалу, майже немає що зумовлює необхідність подальшої розробки досліджуваної проблеми.

Вивчення проблеми формування професійної майстерності студентів у класі естрадного співу вимагає розгляду основних підходів щодо розуміння сутності даної категорії та її складових - «майстерності» і «професійності», які тісно пов'язані між собою.

Найчастіше терміном «майстерність» позначають певний вид ремесла або характеристику рівня оволодіння певними вміннями та навичками в будь-якій сфері діяльності. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» слово «майстерний» трактується таким чином: досконало знаючий свою справу; умілий, досвідчений, зроблений, виконаний дуже вміло. Натомість дефініція «майстерність» трактується як: властивість у значенні майстерний, тобто висока якість виконаної роботи, твору; досконалість [6].

У науково-педагогічній літературі існує термін «педагогічна майстерність», яким характеризують високий рівень педагогічної діяльності. І. Зязюн визначає «педагогічну майстерність» як комплекс рис особистості, що забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога, а серед її складових називає гуманістичне спрямування, теоретичні знання, педагогічні здібності та педагогічну техніку [5].

Дослідники І. Зязюн, І. Кривонос, О. Мирошник, В. Семиченко, Н. Тарасевич, М. Фіцула визначають наступні рівні оволодіння педагогічною майстерністю: елементарний (наявність окремих якостей професійної діяльності), базовий (педагогічні дії гуманістично зорієнтовані, методично впевнено і самостійно організовані навчально-виховний процес), досконалий (висока якість дій учителя, діалогічна взаємодія у спілкуванні, самостійне планування й організація власної діяльності), творчий (ініціативність, творчий підхід до організації професійної діяльності, індивідуальний стиль роботи).

На думку М. Фіцули, педагогічна майстерність – це сукупність якостей особистості, що забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога. Автор ототожнює поняття педагогічна та професійна майстерність, визначаючи складовими останньої професійні знання, педагогічну техніку, педагогічні здібності, педагогічну моральність, професійно значущі якості та зовнішню культуру [7].

Як свідчить аналіз науково-педагогічної літератури, основні ознаки майстерності розкриваються в якостях фахівця, які забезпечують успішність його професійної діяльності. Вони проявляються не лише в знаннях (психолого-педагогічних, фахових, соціально-гуманітарних) і вміннях, що складають педагогічну техніку (уміння здійснювати навчально-виховний процес; взаємодіяти, управляти учнями в процесі різноманітної діяльності; управляти власним емоційним станом, мовленням, тілом), а й у комплексі властивостей особистості, які створюють можливість діяти продуктивно та творчо. Серед критеріїв педагогічної майстерності дослідники виділяють: гуманність, науковість, педагогічну доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, оригінальність тощо. Зважаючи на це, можна дійти висновку, що сутність прояву майстерності закладена в здатності особистості проявляти творчу ініціативу на основі реалізації власної педагогічної позиції та системи цінностей (ціннісні орієнтації, ідеали, інтереси).

У визначенні сучасних концептуальних підходів до поняття «професійна майстерність» важливими стають науково-методичні основи майстерності, які представлені в роботах Н. Гузій, І. Зязюна, Н. Кузьміна, В. Сластьоніна та інших. Зазначені автори

наголошують на тому, що майстерність – це постійне удосконалення мистецтва виховання та навчання, доступне кожному педагогу, який працює за покликанням.

Слід зазначити, що деякі автори ототожнюють поняття «професіоналізм» із поняттям «майстерність» (С. Іванова.) або розглядають професіоналізм як певний рівень майстерності (Ю. Бабанський). Деякі вчені співставляють професіоналізм з іншими поняттями, так або інакше пов'язаними з характеристикою здатності людини виконувати роботу (компетентність, кваліфікація) або ототожнюють його з поняттями «самоосвіта» та «самовиховання» (К. Лівітан) і протиставляють поняттю «дилетантизм» (В. Бондаревський).

Ряд дослідників трактують професіоналізм з позицій діяльності. Зокрема, В. Сластьонін, А. Міщенко, Є. Шиянов основою професіоналізму вважають науково-теоретичну та практичну підготовку.

Поряд із цим Т. Аболіна, В. Нападиста, О. Рихліцька та інші стверджують, що професіоналізм як здатність людини до виконання доцільної діяльності, не можна розуміти лише з точки зору володіння певною майстерністю. Варто застосовувати більш ширший підхід, який включає духовно-моральні характеристики людини (професійна честь і гідність), без яких неможливе ефективне виконання професійної діяльності. Розкриваючи етичний аспект професіоналізму, дослідники стверджують, що моральна суть людини набуває вияв у створених речах через майстерність і чим вища професійна майстерність людини, тим сильніше розвинуте в неї почуття гідності [1]. Також вагомою для нас є думка зазначених авторів про те, що професіоналізм виступає необхідною умовою самореалізації сучасної людини в суспільстві, яка вимагає творчого мислення, постійного удосконалення своєї кваліфікації через адаптацію до нових знань, техніки та технологій [1].

У дослідженні І. Болотнікової професіоналізм та професійна компетентність постають важливими чинниками соціального розвитку особистості та невід'ємними складовими її психічної зрілості. Дослідниця надає сучасну трактовку професіоналізму, розуміючи під даним феноменом прагнення особистості запропонувати світу своє «Я» через «ділове поле» тієї чи іншої діяльності, зафіксоване в її результатах. Зміст професіоналізму вона розкриває у двох аспектах: мотиваційному (мотиви, цілі, сенс, духовне наповнення професії) та операційному (прийоми та засоби, завдяки яким людина досягає поставленої мети – знання, мисленнєві операції, здібності) [2].

Таким чином, процес професійної підготовки, спрямованої на розвиток студентів-вокалістів і на їх самореалізацію в подальшій практичній діяльності, дозволяє розглядати феномен професійної майстерності як найвищий рівень розвитку особистості, заснований на системі ціннісних, когнітивних пріоритетів, які виявляються у творчій активності майбутнього фахівця.

До складових професійної майстерності студентів-вокалістів слід віднести професійні якості, без яких неможливе становлення співака-естраднака, а саме: професійне володіння голосом, здатність до вдосконалення виконавських умінь і навичок (вокальної техніки), знання різноманітного за стилевими та жанровими ознаками репертуару (навчально-технічного та художнього), знання основ фоніатрії та фонопедії, високий рівень самоорганізаційних і професійних здібностей, які забезпечують систематичне підвищення виконавської майстерності. Розглянемо кожен з них детальніше.

За твердженням багатьох співаків і викладачів вокалу, спів взагалі, й естрадний зокрема – це не лише робота зв'язок. Зусилля естрадного співака спрямоване не лише на контроль за правильністю співацького дихання, яке служить основою співу. Його задача полягає у розвитку правильного звуковидобування, гнучкості голосу, розширенні діапазону, удосконаленні слуху та вокальної координації, розвитку ритмічного чуття, пошуку «свого» оригінального звуку та «своєї» манери поведінки під час втілення сценічного образу. Отже, заняття естрадним вокалом спрямовані, перш за все, на становлення та розвиток індивідуальності студента, розкриття його творчого потенціалу та розвиток музично-професійних здібностей. Все це базується на міцній теоретичній базі, якою має оволодіти майбутній фахівець.

Як зазначає Л. Красовська, «загальне розуміння процесу дозволяє вільно змінювати тембр, подачу звука не тільки в межах академічного вокалу, але і рок-вокалу, й естрадного

співу» [5, 101]. Заслужена артистка України вказує на важливість виразної дикції як фактору донесення тексту до слухача. Торкаючись питання манери співу, Л. Красовська зазначає, що в естрадному вокалі використовується напівприкрита манера, яка в основі має академічну будову. Однак завдяки тому, що при піднятому піднебінні відчуття позіхання та звучання досягаються не в чистому, а в змішаному застосуванні резонаторів – голос набуває насиченої тембрості, звучить поліфонічно, з більшими обертонами [4].

Щодо удосконалення вокальної техніки як складової професійної майстерності, варто наголосити, що естрадний вокал відрізняється не тільки манерою виконання. В ньому органічно переплітається техніка академічного вокалу та народного співу. Більш того, він вимагає вільного володіння певними способами вокалізації та фонації, взаємодії з технічними засобами (спів під музичну фонограму з мікрофоном), а також застосування специфічних прийомів, характерних саме для естрадного співу. До таких Л. Красовська відносить:

- *розщеплення* – додавання до чистого звука незначної частки іншого, не музичного звука (шум, «хрип»);
- *драйв* – різновид розщеплення, що застосовується у рок-вокалістів (рев, хрипкий голос, гроулінг та ін.);
- *субтон* – спів з придихом, інколи «на шепоті»;
- *обертоновий спів* – горловий спів;
- *глісандо*, або «*слайд*» – плавний перехід з ноти на ноту;
- *фальцет* — спів без опори — здійснюється головним резонатором (розширює діапазон до високих нот);
- *йодль* — різкий перехід від співу на опорі на фальцет. Цей прийом відомий як «тірольський спів»;
- *штробас* — це низькі ноти на грудному резонаторі (звук створюється за допомогою повітря, що проходить через розслаблену голосову щілину, яка ніби «вільно коливається») [4, 102].

Більшість дослідників даної проблеми наголошує на тому, що володіння вокальною технікою, тобто вільне управління своїм голосом – не єдина умова успіху майбутнього фахівця. Секрет його криється у поєднанні технічних вокальних можливостей, фізичного здоров'я та психологічного стану студента. Тож дотримання голосового режиму, знання з методики охорони та гігієни голосу для студентів-вокалістів педагогічних ВНЗ є обов'язковими.

Так, у книзі Ю. Юцевича «Теорія і методика розвитку співацького голосу» зазначено, що створення та дотримання необхідного голосового режиму співацького апарату допомагає зберегти якість і красу голосу. Автор підкреслює, що «при бережному ставленні до голосового апарату не будуть втрачені індивідуальні дані природних голосів» [9, 13].

Подібної думки дотримується Н. Фоломєєва, яка вважає виконання гігієнічних заходів, що впливають на охорону та розвиток вокального голосу в процесі занять з вокалу, необхідним. Вона підкреслює, що голосовий апарат студентів вже досить розвинений, однак його необхідно оберігати від форсованого співу, від надмірного штучного розширення природного діапазону, оскільки це чинить негативний вплив на нього (втрата дзвінкості, яскравості співочого голосу) і призводить до тяжких захворювань, особливо якщо сила звука зростає неконтрольовано – до появи крику. Дослідниця зазначає, що в окремих випадках крик може виникати внаслідок технічних особливостей звукопідсилюючого комплексу, який використовується естрадними виконавцями. Його причиною може бути нерозуміння студентом особливостей апаратури, що вимагає розширення обізнаності з даного питання [8].

Зауважимо, що весь процес підготовки майбутнього естрадного співака повинен бути спрямований на формування навичок самостійного оволодіння необхідними знаннями (психолого-педагогічними, культурологічними), які є інформаційною основою професійної майстерності вокаліста. Тобто, вибудовуючи модель навчання співака-естрадника варто враховувати той факт, що формування вміння самостійно знаходити необхідні відомості у своїй професійній роботі є наріжним каменем його творчої індивідуальності.

Ще одним з важливих моментів, на якому слід зупинитися – доцільний підбір репертуару, що дозволяти студентам виконувати твори доступної їм теситури, застосовуючи

при прочитанні авторського тексту власну інтерпретацію з елементами імпровізації. Це надає більше можливостей для прояву творчої індивідуальності майбутнього фахівця, формує почуття впевненості та свободи, які є передумовами для психологічної готовності до успішного концертного виступу естрадного співака. Авторка експрес-курсу з естрадного співу І. Ісаєва вважає саме наявність «психічного стану, в якому будуть переважати настрої впевненості та позитивного світовідчуття», одним із головних факторів оптимального концертного самопочуття вокаліста-естрадника. Відповідно вона пропонує низку методичних прийомів щодо його збереження [3, 199]

Слід зауважити, що формування професійної майстерності відбувається у віковий період, коли триває пошук свого «Я», складання уявлення молодого людини про свою особистість, власну професійну «Я-концепцію» тощо. У зв'язку з цим, необхідно формувати у майбутнього фахівця позитивні уявлення про професію й установку на постійний пошук нових позитивних переживань у своїй творчій діяльності. Ціннісне ставлення студентів до виконавської діяльності проявляється через здатність до оцінних суджень про якості співочого звуку інших виконавців, спроможність регулювати свої дії відповідно до професійних завдань, спрямованість, інтереси, потреби, ціннісні орієнтири у професії. Вагому роль в даному процесі відіграє культурно-освітнє середовище вузу, в якому проходять процеси соціалізації та професіоналізації, оскільки в результаті його впливу відбувається становлення індивідуальності майбутнього співака-виконавця.

Однак, на нашу думку, головним критерієм підвищення індексу професійної майстерності є процес самовдосконалення, тобто постійна робота студента, спрямована на саморозвиток, на вдосконалення свого «Я» в усіх аспектах – особистісному, професійному, мистецькому, загальнокультурному. Тому вважаємо за необхідне стимулювати, підтримувати будь-які прагнення майбутнього фахівця щодо його саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення.

Підсумовуючи вище викладене зазначимо, що професійна майстерність вокаліста-естрадника – складне, багаторівневе, системне утворення інтегративного характеру, яке характеризується комплексом професійно значущих якостей особистості. Процес формування даного феномену в класі естрадного співу має відбуватися на основі розширення знань студента з методики розвитку співацького голосу, охорони та гігієни голосового апарату; удосконалення вокальної техніки; розвитку музично-естетичний смаку в результаті накопичення репертуарного матеріалу з різних музично-стильових і жанрових напрямків; розвитку музичних здібностей та індивідуально-особистісних якостей; підвищення загальної культури та розширення музичного світогляду майбутнього співака-виконавця.

Література

1. Аболіна Т. Г., Нападиста В. Г., Рихліцька О. Д. та ін. Прикладна етика [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/13291017/etika_ta_estetika/ponyattya_profesionalizmu_etichniy_aspekt_profesionalizmu#638
2. Болотнікова І. В. Професіоналізм та професійна компетентність як складові психічної зрілості особистості [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Psihologia/42691.doc.htm
3. Ісаєва І.О. Естрадне пение. Экспрес-курс развития вокальных способностей / И.О. Исаева. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 320 с.
4. Красовська Л. О. Сучасний вокал: методи навчання в різних жанрах музичного мистецтва / Л. О. Красовська. // Культура України. – 2016. – №53. – С. 100–106.
5. Педагогічна майстерність: підручник / За ред. І.А Зязюна. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с.
6. Словник української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/ujavlennja>
7. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. – 232 с

8. Фоломєєва Н. А. Методика охорони та гігієни голосу студентів-вокалістів педагогічних ВНЗ / Н. А. Фоломєєва. // Молодий вчений. – 2016. – № 11.1 (38.1). – С.100-103.

9. Юцевич Ю. Є. Теорія і методика розвитку співацького голосу: Навч.-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу / Ю. Є. Юцевич. – К., 1998. – 158 с.

References

1. Abolina T. H., Napadysta V. H., Rykhlitska O. D. ta in. Prykladna etyka [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu do resursu: http://pidruchniki.com/13291017/etika_ta_estetika/ponyattya_profesionalizmu_etichniy_aspekt_profesionalizmu#638

2. Bolotnikova I. V. Profesionalizm ta profesiina kompetentnist yak skladovi psykhichnoi zrilosti osobystosti [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu do resursu: http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Psihologia/42691.doc.htm

3. Isaeva I.O. Estradnoe penie. Ekspres-kurs razvitiya vokalnyh sposobnostej / I.O. Isaeva. – М.: AST: Astrel, 2007. – 320 s

4. Krasovska L. O. Suchasnyi vokal: metody navchannia v riznykh zhanakh muzychnoho mystetstva / L. O. Krasovska. // Kultura Ukrainy. – 2016. – №53. – S. 100–106.

5. Pedahohichna maisternist: pidruchnyk / Za red. I.A Ziaziuna. – К.: Vyscha shkola, 1997. – 349 s.

6. Slovnyk ukraïnskoi movy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu do resursu: <http://sum.in.ua/s/ujavlennja>

7. Fitsula M. M. Pedahohika: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchych pedahohichnykh zakladiv osvity / M. M. Fitsula. – Ternopil: Navchalna knyha - Bohdan, 2005. – 232 s

8. Folomieieva N. A. Metodyka okhorony ta hihieny holosu studentiv-vokalistiv pedahohichnykh VNZ / N. A. Folomieieva. // Molodyi vchenyi. – 2016. – № 11.1 (38.1). – S.100-103.

9. Iutsevych Yu. Ye. Teoriia i metodyka rozvytku spivatskoho holosu: Navch.-metod. posibnyk dlia vykladachiv i studentiv mystetskykh navchalnykh zakladiv, uchyteliv shkil riznogo typu / Yu. Ye. Yutsevych. – К., 1998. – 158 s.

The article is devoted to the problem of the formation of professional technique of students of musical high schools in variety singing class. The author analyzes different scientific ways to define the main conception of the research, clarifies its components' (technique and professionalism) contest and opens the essence and structure of singer's professional technique. As professional technique of a variety vocalist, the author understands the complicated multilevel, systematic formation of integrational character that is characterized with the complex of professionally significant qualities of a person and is directed to the achievement of the readiness' high level to accomplish further professional activity.

In the context of this problem, the author touches upon a question of increasing of the professional technique's index that considers in student's self-perfection, self-development in any aspects – personal, professional, artificial and cultural.

Keywords: technique, professionalism, professional technique, variety singing, vocal training.

УДК 378.015.31:780.616.432

Мельниченко Д. В.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті висвітлюються питання формування творчої активності студентів музично-педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів, розглядаються шляхи розвитку творчого потенціалу майбутніх вчителів музики, визначається зміст і структура творчого потенціалу та характерні особливості розкриття розвитку у